

Govor v Marezigah 29. 8. 2021

Miloš Ivančič

Tovarišice in tovariši, spoštovani gostje, dovolite mi, da najprej čestitam naši novi krajevni organizaciji, ki prevzema skrb za ohranjanje vrednot marežganskega upora, časti in ponosa naših prednikov. Gre za pomembno nalogo in veliko odgovornost, saj ne gre za nek upor lokalnega pomena, ampak upam si trditi za vrednoto svetovnega pomena. Zakaj? Upor Marežganov ali točneje Istranov širom po Istri leta 1921, je bil prvi upor proti fašizmu na svetu, prvo opozorilo na strahoto, ki jo prinaša fašizem, na najbolj grozno vojno, ki je nato zahtevala 60 milijonov žrtev. Prav naši predniki, uporni kmetje in delavci, ti barbari, kot nas je imenoval Mussolini eno leto prej v Pulju, ki jih je treba pobiti, ti Ščavi za kar so nas imeli ne samo fašisti, pa ne samo fašisti, ti so se uprli nadljudem z dvatisočletno kulturo. Če bi ostali svet takrat razumel sporočilo tega upora Istranov, da je to, kar se dogaja v Italiji fašizem, ne bi prišlo do najbolj grozne vojne vseh časov.

Ta upor bi morali zapisati v svetovno dediščino Unesca in to prej kot marsikaj drugega. Ta ni lokalnega pomena, ampak svetovnega, ni stvar preteklosti ampak tudi sedanjosti in bojim se tudi prihodnosti. Saj fašizem je zakrit s pretkanimi mutacijami in manipulacijami še vedno živ.

Italijanski fašisti celo s pomočjo nekih naših domačih pisunov vse bolj glasno razlagajo, da je bilo to kar se je dogajalo v Marezigah le dejanje barbarov, ki so ubili tri kulturne fante, ki so prišli na paštašuto v njihovo vas. Res so Marežgani ubili tri fašiste in res je, da so fašisti, ki so prišli v vas najprej šli v gostilno naročit paštašuto, a so rekli kuharici, naj pašte ne vrše v lonec, dokler oni ne opravijo svojega dela. In nato so se tega tudi lotili: z bombami, pištolami in puškami. Ko so prišli ven so najprej čez ograjo dvorišča, kjer so se zbirali ljudje za volitve, vrgli bombo in ta bomba je sprožila odpor, vse kar se je zgodilo. Našim ljudem je bilo dovolj nasilja, dovolj pretepanja, požiganja in pobijanja, ki se je dogajalo že dve leti.

Spomnite se lanske 100 letnice požiga Narodnega doma, ki pa jo je naš predsednik osramotil s predhodnim poklonom na fojbi laži in s tem priznal italijanske laži na račun našega naroda, celo naše manjšine. To pa ni bil samo požig narodnega doma, ampak uničenje več deset kulturnih domov in institucij Slovencev in Hrvatov od Trsta do Pulja, in že takrat so tudi pobijali. To je bila naša kristalna noč, ki se je nam je zgodila 18 let prej kot Judom v Nemčiji. A mi nismo bili Judje – tudi za Francoze, Angleže in druge velike smo bili le navadni Ščavi, saj so nas prav oni s tajnim londonskim sporazumom prodali Italijanom, tako kot živino skupaj s pašnikom. Zato so lahko Italijani počeli z nami kar so hoteli, tudi etnocid in genocid kakršne so izvajali v Afriki.

Le dva meseca pred napadom na Marezige so fašisti v Strunjanu z vlaka streljali na otroke in dva ubili tri hudo in dva lažje ranili. Če tega svet ni videl pa bi lahko tisti dve bojni ladji in 2000 vojakov, s katerimi so Italijani napadli uporne rudarje v Labinu, ki so oklicali svojo republiko.

Pred volitvami 15. maja so z nasiljem stopnjevali. Najprej so napadali komuniste in socialiste nato pa tudi volivce Jugoslovanske narodne stranke ali lipove vejice, kot so ji rekli ljudje, ki se je zavzemala za mirno demokratično priključitev teh slovanskih krajev k Jugoslaviji.

Največ se je dogajalo v delavskih mestih, kjer je imela prevlado levica zlasti v Trstu in naših vaseh. Delavci so demonstrirali, fašisti pa metali bombe.

Pa da se omejim na naše kraje in to zelo na kratko:

Koprski fašisti so že 1. maja napadli tržaškega agitatorja slovenske liste, ki se je vračal iz Marezig. 5. maja so vdirali v stanovanja poverjenikov PCI in JNS v Trstu, Kopru in nekaterih vaseh ter pokradli glasovne lističe z lipovo vejico in srpom ter kladivom.

8. maja je skupina fašistov razbijala in vdirala v hiše po Svetem Petru. Naslednje dni v Sv. Ivanu, Križu, Nabrežini in drugih vaseh po Krasu, razbijali so po Dolini, Boljuncu, Borštu Ricmanjah, Ospu, Gabrovici in Črnem kalu.

12. maja so fašisti že drugič vdrl v hišo zaupnika JNS v Črnem Kalu ter z revolverji zahtevali njihove glasovnice. Po končani preiskavi so pred hišo zažgali vse listine in zapiske, ki so jih našli v stanovanju. Ogenj je privabil vaščane, ki so bili prepričani, da gre za požar. Fašisti so jih s streljanjem in ročnimi bombami razgnal in enega ubili in enega ranili. Ne ve pa se kaj več le, da naj bi bil eden Andrejašič drugi Samec, niti njihovih imen, saj so prizadete družine v strahu pred fašističnimi represalijami zbežale po svetu tako kot 100 tisoč drugih Primorcev.

Fašisti iz Trsta in istrskih mest so se zlasti dobro pripravili za dan volitev 15. maja in se z bombami in strelnim orožjem odpravili na volišča v mesta in vasi. Bombi so vrgli v Trstu in tudi Izoli, kjer je večina glasoval za socialiste.

Največ streljanja je bilo v Marezigah, in tudi mrtvih. Marežgani so namreč na ta napad odgovorili s kamenjem in tudi orožjem in mrtvi so obležali kar trije napadalci. Temu so kmalu sledile represalije, fašisti so divjali po še po okoliških vaseh, ubili Josipa Sabadina iz Sabadinov pri Marezigah in Ivana Bonina iz Čežarjev, požgali 4 hiše v Čežarjih in odvedli v zapore 15 ljudi. Marežganski upor je znan. Zapisan je v enciklopedijah in številnih knjigah. Malo so pa znani in skoraj nič ni napisano o takratnih uporih, spopadih in žrtvah v drugih slovenskih vaseh, o barikadah v Osapski dolini kjer so ubili komunista Andreja Žerjula in ranili vodjo upora duhovnika Franca Malalana. Da tudi naši duhovniki so vodili upore in to skupaj s komunisti. Kasneje je v bolnici zaradi pretepa umrl še Andrej Vodopivec. Kaj se je dogajalo v drugih vaseh niti ne vemo, a veliko pove podatek, da so tudi iz Sočerge odpeljali v Koprške zapore kar en avtobus ljudi. Sledile so hude represalije, požigi, sojenja, mučenja in uboji. Iz zasede so ustrelili tudi

vodjo Marežganskega upora komunista Ivana Babiča Jagra ali Amerikanca. Vse to so naredili s podporo policije in vojske kraljevine Italije.

Na marsikaj od tega smo pozabili, a ne bi smeli. Na srečo nismo na to najpomembnejše, da so se naši Istrani temu terorju vendarle uprli in tako, kot se je treba upreti temu fašizmu. Zato je spomin na ta upor, njegovo izročilo tisto, ki sedaj razkriva te nove fašiste, ki so si naredili ovčjo kožo, in še bolj njihove nove hlapce ter koristoljubne kolaboracioniste.

Fašizem je živ že dva tisoč let. Izhaja iz tistih časov, ko so Rimljani spremenili grške olimpijske igre miru v živo klanje sužnjev v arenah v zabavo svojega naroda. Pa ne samo to, celo kristusovo žrtvovanje na križu za enakopravnost ljudi, so spremenili v sovraštvo do drugačnih. To je tisti prvi fašizem nadljudi, ki so se imeli za glasnike boga. Nato na grmadah zažigali ženske in znanstvenike, ter v znamenju križa pobili milijone domorodcev po vseh celinah tega sveta. Ni jim pomagalo razsvetljenstvo Firenc in tudi ne humanizem. Svojo dvatisočletno kulturo so raje kronali s fašizmom, ki so ga do skrajnosti razvili prav nad nami Slovenci.

A pozabili so na to, kar so zapisali že njihovi zgodovinopisci, na uporno kri Histrov. Stare Grke, ki so živeli ti spodaj v Aegidi in Pirosu so lahko zaslužnili, da so klesali kipe za njihove arene, a Histri so šli raje v smrt, kot da bi postali sužnji. Za njih so naredili areno tudi v Pulju, pa ne da bi hodili gledat starogrške tragedije, ampak da so jih tam v živo klali za zabavo in opomin drugim. Tudi tu pri Miljah so jih poklali več kot 10.000, vendar po hribih Tinjanih, Pomjanih, Montinjanih ..., Atiniumi, kot so jim rekli stari Grki, ki so prej z njimi prijateljsko trgovali, so številni preživeli in se nato združili z izredno miroljubnimi Slovani, ki so se sem mirno naseljevali s svojo živino, ne pa orožjem. V nas Istranih je tako prevladala slovanska kri, tista, ki jo Cankar imenuje hlapčevska, Milčinski pa butalska, a v nas je ostalo tudi nekaj ponosne krvi Histrov. Zato je veliki italijanski pesnik, odpadnik slovenske krvi, Giuseppe Cobolli ali Josip Kobolj, sin priseljenca iz Vipavske doline, že leta 1919 napisal pesem, da za tiste, ki nočejo postati Italijani, imajo v Pulju areno, v Pazinu pa Fojbo. Da, tudi fojbe so njihov izum, in to za nas Slovane. A mi smo se že leta 21 uprli in preživeli kljub areni v Pulju in fojbam ... pa kljub krematoriju v Rižarni, ki je bil postavljen posebej za nas uporne Istrane in druge Primorce.

Mi smo ponosni na naše uporništvo, najprej na to leta 1921, nato 1941, ko smo se uprli okupatorjem skupaj z vsemi jugoslovanskimi narodi in tudi na Dan prej leta 1991, ko smo se uprli za našo osamosvojitvev.

Ponosni smo na svojo slovensko državo, pa čeprav so jo nekateri skorajda vso okradli in razprodali, a ob tem se dobro zavedamo, da brez tistih uporov leta 1921 ne bi bilo več Slovenske Istre in tudi ne tega, kar nam je ostalo od Primorske. Brez enotnega upora Osvobodilne fronte ne bi bilo današnje Slovenije. A veste, da so v Miljskih hribih Komunisti in Tigrovci skupaj pod vodstvom Pinka Tomažiča pripravljali prvo gverilsko četo že leta 1940, pa da je bil prvi pokrajinski odbor OF ustanovljen v Trstu že 10. avgusta 1941.

Zato ne moremo razumeti, da tisti, ki se imajo za narodnjake, celo za levičarje, danes hodijo na zborovanja častilcev domačih izdajalcev, kolaboracionistov in zločincev, da sodelujejo pri spreobračanju zgodovine, da so narod razdelili in v ta namen onečastili celo našo svetinjo, kot je Tigr.

Zato smo zelo jasno povedali, da taki pri nas niso dobrodošli, sploh ne tisti, ki se z željo po populizmu hodijo klanjati na grobove vojnih zločincev in celo fojbi laži na Bazovici, oltarju fašizma. Prav ta je največja sramota tega časa, ne samo italijanskega spreobračanja zgodovine, ampak tudi naše prodanosti, novega izdajstva naše državne politike, ki je po osamosvojitvi dovolila, da se kaj takega postavi na najbolj sveti slovenski zemlji. Ne bom ponavljal, kar smo napisali v tisti znani izjavi, ki še velja in v knjigi Fojba laži.

Kaj smo dobili od tistega klanjanja lažem – še nekaj novih fašističnih spomenikov lažnim fojbam in poimenovanj ulic po vsej Italiji. Pa celo novo serijo oddaj na RAI 2, v katerih sta Dežman in Zverova razlagala, da imamo v Sloveni v fojbah še 90 tisoč trupel in celo fojbo otrok ... Bazoviški junaki pa še vedno veljajo za zločince, Narodni dom je še vedno italijanski, mi primorski Slovenci, naši rojaki v Italiji, še vedno ali še vedno bolj veljamo za Barbare, Ščave in seveda Titove klavce. Tega nismo samo dovolili, ampak celo spodbudili.

Mi Istrani in ostali Primorci pa ne bomo nikoli dovolili, da se tudi naš Marežganski upor, upor Istranov, izkoristi in oskrni za interese neofašizma, revanšizma ali populizma. Ne, ti temelji naše svobode in ponosa niso naprodaj.

In tudi če upor naših nonotov, prvi upor proti fašizmu na svetu, ne bo nikoli zapisan v nesnovno dediščino Unesca, saj fašizem je še vedno živ, smo pa v zgodovino za vedno zapisali bojno geslo naših dedov, ki ob vseh krivicah in novih fašizmih na svetu ostaja tudi naše in upam da tudi naših novih generacij.

Smrt fašizmu, svoboda narodu!